

ИНСТИТУТ ПО ФИЛОСОФИЯ И СОЦИОЛОГИЯ - БАН

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д.с.н. *Теменуга Генова Ракаджийска*;

УНСС;

Специалност „Социология“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност „Социология“ към ИФС-БАН.

Автор на дисертационния труд: *Мартин Константинов Константинов*

Тема на дисертационния труд: **„Противопоставянето между Запада и съвременна Русия: нагласи в съвременното българско общество (ценности и идеологии)“**

Основание за представяне на рецензията е участие в състава на Научното жури по защита на дисертационния труд, съгласно заповед № РД 09-346/17.07.2020 на директора на ИИОЗ – БАН.

1. Информация за дисертанта

Не познавам лично докторант *Мартин Константинов*, но от представените CV и дисертационен труд мога да направя заключението, че той е с много добра научна култура, проявява строго логическо мислене при разработването на изследователските проблеми, които го интересуват, базирано на добро познаване на избраната методологическа парадигма. Анализът на поставената проблематика показва както способност за креативност и добросъвестност в отстояване на предварително формулираните хипотези, така и пунктуална точност в представянето на резултатите от емпиричните изследвания. Отличното владение на двата посочени чужди езика са му позволили да навлезе в детайли на проучената по тематиката литература и с това да изработи собствено виждане относно теоретичната рамка, ползвана от него.

2. Съответствие с изискванията на нормативните актове за присъждане на образователната и научна степен „доктор” с ЗРАСРБ, ПЗРАСРБ и Правилника на ИФС

Кандидатът покрива изискуемия минимум от кредити. Той е представил дисертационна работа в размер, надхвърлящ изискванията за такъв труд. Дисертацията е оригинален негов проект. Представен е и Автореферат, който макар и схематично точно представя съдържанието и научните постижения на дисертационния труд. Цитиранията са коректни като навсякъде е указан източникът на цитата или той става ясен от контекста. Докторантът има четири самостоятелни публикации по темата (свързани основно с нагласите към миграцията), две от които на английски език в научни списания или сборници. Това е свидетелство, че тезите на автора са добили публична известност сред научната общност.

3. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Първото впечатление от четенето на представения дисертационен труд е свързано с вещината и грамотността, с които авторът е подходил при написването на материала. Адмирация заслужава и изследователският му кураж да се занимава с изключително сложната тема за ценностите (в добавка и опита му да ги обвърже с тяхното взаимодействие с идеологиите и политическите нагласи), а така също и смелостта да се търси собствен авторски прочит на представените методологически възгледи на утвърдени автори. Определено личи и висотата на теоретичната култура на автора, която е допринесла за задълбоченото изследване на поставените проблеми.

Дисертационният труд в електронен вариант е представен на 237 страници, от които на 222 е изложен основният текст. (Предполагам, че разминаването с указаните в автореферата страници се дължи на отсъствието на трите приложения в предоставения ни електронен вариант на дисертацията.) Цитираните библиографски източници са 284, от които 40 на български език, 228 на английски език, а 16 са интернет източници. В текста са включени 86 фигури и 11 таблици. Както е описано в автореферата „дисертацията се състои от увод, изложение в три глави, заключение, списък с използвана литература и три приложения (вече беше посочено - в електронния вариант те отсъстват), които съдържат таблици и точкови диаграми със статистически зависимости между изследваните типове партии и политическите

ценности, както и между отделни политически ценности.“

Изложението има стройна и логически обоснована структура. Още в увода се четат ясно експлицираните цел, теза, хипотези и задачи на проведеното изследване. Авторът афишира, че „чрез изследването и анализа на ценностните нагласи по оста либерализъм-консерватизъм и съпоставката им с политическата ориентация по оста Русия-Запада се търси отговор на въпроса с какво двата противостоящи си идеологически модела – западните либерализъм, мултикултурализъм, глобализъм, универсализъм и др. и етатизма, консерватизма, национализма, традиционализма, отстоявани или пропагандирани от съвременната руска държава – привличат своите поддръжници в българското общество“. (Автореферат:5)

Избраната структура за представяне на направеното от докторанта изследване допринася за доброто аргументиране на заявената от автора изследователска цел, формулирана като: „Основната цел на дисертационния труд е да се определи обективно идейно-политическата ориентация на членове на партийни структури и да се анализира зависимостта ѝ от техните базови индивидуални ценности.“ (М. Константинов, Дисертационен труд : 10).

Основната теза, чието доказване се търси чрез проведеното изследване е свързана с факта, че според автора „идейно-политическата ориентация на индивида се ситуира в рамките на координатна система, изградена от две двойки биполярни дименсии (Ляво – Дясно и Либерализъм – Консерватизъм), отнасящи се съответно до икономическата и социалната сфери, като убежденията в двете сфери често са напълно независими, следователно използването на единствена дименсия за описание политическите убеждения на индивида е недостатъчно (М. Константинов, Дисертационен труд : 13) Всъщност докторантът анализира процеса на влияние на базовите индивидуални ценности, чрез посредничеството на политическите ценности върху политическата ориентация на част от партийните активисти.

Съдържанието на първа глава е посветено на рамкирането на общотeorетичната парадигма, чрез която авторът разгръща своите интерпретации на основните понятия, изграждащи основата на неговите творчески търсения. След осветляване на теоретичната рамка, във втора глава на труда акцентът е поставен върху проблемите, свързани с конкретиката на социалната ситуация у нас във връзка с ценностите и

нагласите на българите (макар че според мен това обобщение е проблематично, предвид на това, че не всички използвани данни са от представителни за страната изследвания. Лично аз бих озаглавила тази глава „Ценности и политически ориентации битувачи сред българското общество в годините на преход“). Получените резултати от анализа и обобщението на емпиричната информация в трета глава, събрана чрез различни методи, и адаптирани към спецификата на изследването в голяма степен потвърждават формулираните хипотези.

4. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Доброто познаване, резултат на сериозно и задълбочено проучване, на научния бекграунд на изследваната проблематика са позволили на докторант Мартин Константинов да преосмисли конкретността на изследвана ситуация, което от своя страна пък му дава възможност за поредица от интересни обобщения, относно използвания инструментариум при авторското емпиричното изследване, и относно наличните в публичното пространство на България тенденции при взаимодействието на преобладаващите политически и индивидуални ценности. Макар докторантът да акцентира върху интердисциплинарността на изследването, темата на дисертацията е важна за българската социологическа наука и самото ѝ разработване е съществен принос - точно този ракурс към изследваните проблеми не е осъществяван, доколкото разбира се социологическите анализи по темата в българското публично пространство са ми известни. Намирам за много съществен резултат опитът на автора да използва наложеното от политическото говорене през последните години в българското публично пространство клише за противопоставянето между Запада и съвременна Русия като индикатор за изследване на една или друга политическа ориентация. (За съжаление в текста е слабо засегнат този момент, а именно, че това е една генерализирана идеология на политическото говорене – аз бих го добавила още в увода.)

Намирам за сериозен принос разработването на темата на основата на адекватен и задълбочено разработен подход, включващ и авторски „трестепенен модел на идеологическата ориентация на индивида като функция от базовите индивидуални ценности през посредничеството на политическите ценности“.

Детайлното и достатъчно задълбочено представяне на основните съществуващи теории относно ценностите и идеологиите в първата глава на дисертацията, което в съчетание с допълнителните теоретични разяснения в трета глава, улеснява съществено възприемането на емпиричната част от дисертацията.

Авторът е добре информиран (с малки изключения) за съществуващите досега изследвания у нас по проблематиката и не само коректно ги представя, но и прави опит за сравнения на резултатите между тях и собственото му изследване. Това е едно от достойнствата на труда. Трябва обаче да отбележа, че към сравнителния анализ винаги е необходимо да се е подхожда много внимателно, за да се спазят изискванията на науката към подобен род сравнения – трудно подлежат на сравняване данни, получени чрез различни инструментариуми при нееднакви условия и по различно време.

5. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Считам, че в по-голямата си част самооценката на приносите от теоретичен и теоретико-приложен характер, която докторантът е направил, отговаря на действителните постижения на автора.

6. Оценка на автореферата

Както бе посочено по-горе авторефератът, макар и синтезирано, представя адекватно тезите на автора, застъпени в дисертационния труд на сравнително добро ниво.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Разбира се както към всеки интелектуален продукт и към представения дисертационен труд могат до се отправят редица препоръки и критични бележки без това да намалява достойнствата му.

1. Основната ми критическа бележка е по отношение на персонализирането на отношението към модела на управление в съвременна Русия с личността на руския президент Владимир Путин, защото според мен, това неминуемо дава отражение, както върху изработения инструментариум за провеждане на изследването на терен (който за съжаление не е приложен към дисертацията), така и на получените резултати. Не е правомерно да се противопоставят от една страна, отношение към абстрактен модел „Запада“

(без реален практически корелат – едни са конкретните измерения на това отношение в Германия, други в Нидерландия, трети в Италия и Испания, да не говорим за САЩ и т.н.), а от друга отношение към определена личност.

2. Намирам за интересен подходът, свързващ привързаността към една или друга идеология с психологическите характеристики на техните поддръжници, но в статистическата наука ясно е показано, че корелационната зависимост е индикатор само за наличието на връзка между две променливи и то в случай, че са независими. В живота на социума обаче и трудно да се намерят такива. Отдавна колегите си служат с далеч по надеждни статистически методи на обработка на емпирично получени данни.
3. Разбира се, всеки изследовател е поставен пред необходимостта в известна степен да се абстрахира от реалността, за да се постигне систематична таксономична рамка, която да позволи категоризация и обобщение на получените емпирични данни. Но в случая, авторът не е съобразил, че наложеният в публичното пространство още от времето на Студената война модел на интерпретация на „обобщените идеологически категории“ (Автореферат: 24) не е адекватен в епохата на информационните технологии. При глобалното модифициране на индивидуалните ценности по посока на ценностите на консумеризма и променящите се социални структури на обществата в периода на метаморфози (Улрих Бек) от „пролетариат“ към „прекариат“ (Гай Стендинг) този таксономичен модел губи част от своята релевантност към реалността.
4. Имам и други по-конкретни несъгласия с тълкуванията на докторанта като например това, че отношението към абортите може да бъде търсено по оста Източна – Западна Европа, а не според мен по по-адекватната ос католицизъм – православие, с опосредяващото звено на протестантизма; както например и тълкуванието на ценността „постижение“ (да успееш в живота) и ценността „хората да оценяват постиженията ти“ като равнозначни (синонимни), защото първата се отнася до самооценката на индивида, докато втората се отнася до оценката, която околната среда му

дава; смятам също, че партийните формации, които публично се лансират като „патриотични“ в теоретичен план би трябвало да се интерпретират като „националистически“. Имам и някои други подобни несъгласия, но повтарям, те не омаловажават достиженията на докторанта.

8. Заключение

Предложеният от докторант Мартин Константинов Константинов дисертационен труд ми дава основание да твърдя, че той добре познава теоретичното поле на предмета на своето изследване. В сферата на изследователския си интерес владее както методите за събиране на емпирична информация, така и тези за нейното обработване и интерпретиране. Като имам предвид всичко изложено дотук и обстоятелството, че докторант Мартин Константинов отговаря на процедурните изисквания, посочени в ЗРАСРБ и Правилника на ИФС относно присъждането на ОНС „доктор по социология“, заявявам, че ще гласувам за присъждане на образователната и научна степен „доктор по социология“ шифър 05.11.01. на докторант Мартин Константинов за дисертационния труд „Противопоставянето между Запада и съвременна Русия: нагласи в съвременното българско общество (ценности и идеологии) ”.

1.09.2020 г.

Подпис:

София

проф. д.с.н. Теменуга Ракаджийска